

lûman bölgelerin kumandanı Abbas'ı yenerek Bâlî'yi tekrar Habeşistan Krallığı'na katmıştır. Daha sonra, Osmanlılar'ın kuzeyden Habeşistan içlerine ilerleyişleri sırasında Bâlî bölgesi Galla kabileleri tarafından istilâ edilmiştir. Bâlî bugün Etiyopya'nın on dört eyaletinden biri olup nüfusu 1.006.490'dır (1984).

BİBLİYOGRAFYA :

Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, V, 329, 332; J. Spencer Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, Oxford 1952, s. 67, 73, 87, 91, 187, 255-256; Fethi Gays, *el-İslâm ve'l-Habeşe*, Kahire, ts. (Mektebetü'n-Nehdati'l-Mısıriyye), s. 18, 88, 109-110, 152, 156-157, 160; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti: Habeş Eyaleti*, İstanbul 1974, s. 25-26, 29, 45; Muhammed Abdullah en-Nakire, *İntişârü'l-İslâm fi Şarķi İfrîkiyye ve münâheğatü'l-Ġarbi lehü*, Riyad 1402/1982, s. 208-209; G. W. B. Huntingford, "Bâlî", *EJ²* (İng.), I, 991-992.

ZİYA YILMAZER

BÂLÎ BEY CAMİİ

Bursa Yenişehir'i'nde
XV. yüzyıl sonlarında yapılan cami.

Üzerinde inşa kitâbesi bulunmadığından kesin olarak kurucusu tesbit edilememektedir. Bazılarına göre caminin bânisi, Fâtiḥ Sultan Mehmed devri ümerâsından, 1461'de Eflak'ta Drakul adıyla tanınan Vlad Tepeş (Kazıklı Voyvoda) tarafından şehid edilen Niğbolu sancak beyi Hamza Bey'in (Paşa) oğlu Bâlî Bey'dir. Bazılarına göre ise caminin bânisi 909'da (1503) vefat eden Silistre Beylerbeyi Malkoçoğlu Bâlî Bey olmalıdır. Başka bir görüşe göre de caminin kurucusu olan Bâlî Bey, Yahyâ Paşa'nın iki oğlundan biri olup Kanûnî Sultan Süleyman'ın yanında Belgrad'ın fethine (1521) ve Mohaç Savaşı'na (1526) katıldıktan sonra Budin beylerbeyi olmuş ve 1543'te ölmüştür. Onun yerine Budin beyi olan

Bâlî Bey Camii - Yenişehir / Bursa

kardeşi Mehmed Bey'in ise Arslan Bey ile Derviş Bey adlarında iki oğlu vardır. Evvelce caminin üzerinde iken sonra yeniden çıkarılan bir tamir kitâbesinde caminin "...ceddi Derviş Paşa"nın torunlarından Halil Bey tarafından tamir ettirildiği yazılıydı. Buna göre Yenişehir'deki caminin Yahyâ Paşa'nın oğlu Bâlî Paşa'nın hayratı olması muhtemeldir. Bu çapraşık durum arşiv ve vakfiye kayıtlarının dikkatle araştırılıp incelenmesi suretiyle aydınlığa çıkarılabilir. Bu caminin evkafından olarak Bursa'da büyük bir dehan inşa ettirilmiştir (bk. BÂLÎ BEY HANI).

Evliya Çelebi, 1082 Muharreminde (Mayıs 1671) çıktığı seyahatinde uğradığı Yenişehir'den bahsederken (*Seyahatnâme*, IX, 8), "...cemâat-i keşîreye mâlik..." diyerek buranın çarşısında bulunan Paşa Camii adıyla anlattığı eser, görüşümüze göre sanıldığı gibi Bâlî Bey Camii değil Sinan Paşa Külliyesi olmalıdır. Çünkü Bâlî Bey Camii Evliya Çelebi'nin tarif ettiği külliyyeye uymamaktadır. XVIII. yüzyıl Bursa Kadı Sicilleri'nden (*Defter*, nr. 338, s. 169) öğrenildiğine göre, Bâlî Bey vakıflarının mütevellisi Halil Bey'e kinleri olan önceki mütevellilerden Lutfullah, Ahmed ve Seyfullah adlarındaki kişiler mütevelliyi zarara sokmak için Yenişehir'deki câmi-i şerifi yakmışlar ve bununla da yetinmeyip İstanbul'a fedailelerini göndererek caminin tamiri işleriyle uğraşan Halil Bey'i evinde tüfekte vurarak öldürmüşler, kalfasını da yaralamışlardır. Suçluların cezalandırılması 20 Rebûlevvel 1161 (20 Mart 1748) tarihli bir hükümlerle karar altına alınmıştır. Bu önemli belge Bâlî Bey Camii'nin XVIII. yüzyılın ilk yarısında büyük ölçüde tahribe uğradığını gösterir. Ayrıca belgedeki mütevellî Halil Bey adının kitâbede de bulunması, bu kitâbenin cinayetten az önce konulmuş olduğunu göstermektedir.

Bâlî Bey Camii, benzerleri XIV ve XV. yüzyıllarda pek çok olan iki yanında tabhâne odalarına sahip camiler biçimindedir. Pâyeli son cemaat yeri revakı ceme-kânlarla kapatılmıştır. Esas camiye meydana getiren ana mekân kare şeklinde olup üstü evvelce 9 m. kadar çapında bir kubbe ile örtülü iken bu kubbe ile yanlardaki tabhâne odalarının kubbeleri de yıkılarak ortadaki cami bölümünün saçak hizasına kadar olan kısımların duvarları yükseltilmiş ve caminin bütünü son cemaat yeri ile beraber tek çatı altına alınmıştır. Bu sırada tabhâne odaları ile ana mekân arasındaki perde du-

Biri Bâlî Bey'in oğluna ait olan (sağda) Bâlî Bey Camii haziresindeki iki mezar

varları da açılarak bu küçük mekânlar namaz kısmına katılmıştır. Bütün bu değişikliğin Halil Bey'in tamirinden önce veya bu tamirde yahut da yangından sonra mı yapıldığını tayin etmek mümkün değildir. 1969'da başlayan büyük tamirde ahşap çatı sökülerek cami eski biçimine daha yakın bir şekle dönüştürülmüştür.

Caminin sağ taraftaki minaresi kesme taştandır. İçeride sanat değerine sahip herhangi bir süsleme olmadığı gibi ahşap minber de kayda değer bir özelliğe sahip değildir. Caminin haziresinde XVI. yüzyıl başlarına ait iki mezar bulunmaktadır. Bunlardan biri Bâlî Bey'in oğluna ait olup üzerinde 910 (1504) tarihi okunmuştur. Diğerinde ise 956 (1549) tarihi tesbit edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Defter, Bursa Kadı Sicilleri, nr. 338, s. 169; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 8; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 887-890; Semavi Eyice, "Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler", *İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası*, XXIII, İstanbul 1963, s. 49; Tülây Reyhanlı, "Bâlî Bey Camii, Yenişehir", *Sanat Tarihi Yıllığı*, III, İstanbul 1969-70, s. 17-31.

SEMÂVİ EYİCE

BÂLÎ BEY HANI

Bursa'da
XV. yüzyıl sonlarında yaptırılan han.

Bursa'da şehrin merkezinden Çekirge yönünde uzanan ana caddenin solunda, yolun sert bir dirsek halinde döndüğü yerin karşısındadır. Kimin tarafından ve hangi tarihte yaptırıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber bazı belgelerden anlaşıldığına göre, 1461'de Vlad Tepeş'in (Kazıklı Voyvoda) şehid ettiği Hamza Bey'in (Paşa) oğlu Bâlî Bey tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (diğer görü-